

Příprava učitelů, kariérní systém, odměňování v primárním a sekundárním vzdělávání (Portugalsko)

Úvod

Tématem této práce je školství a příprava učitelů na jejich budoucí povolání. Práce je zaměřena konkrétně na situaci v Portugalsku. V práci je zmíněn portugalský vzdělávací systém, dále pak příprava učitelů spolu s možností jejich dalšího kariérního růstu. Nechybí ani zmínka o učitelské pracovní době a platech a některé zajímavé statistické údaje.

Etapy vzdělávacího systému

Vzdělávací systém v Portugalsku rozlišuje 3 hlavní typy vzdělávání: předškolní (ISCED 0), základní (ISCED 1 a 2) a vyšší sekundární (ISCED 3) někdy též označované jako střední.

Povinná školní docházka trvá v Portugalsku 12 let, a to od 6 do 18 let věku, nebo do úspěšného završení vyššího sekundárního vzdělávání. Veřejné školy jsou nezpлатněné.

Předškolní vzdělávání je umožněno dětem od 3 do 6 let, tedy do zahájení povinného základního vzdělávání. Předškolní vzdělávání není povinné, stát uznává v tomto období rodinu jako důležitou součást jejich vzdělávání.

Základní vzdělávání je oproti předškolnímu povinné. Trvá 9 let stejně jako v České republice. V České republice jsme dále zvyklí na dělení podle ročníků na nižší (1.–5. ročník) a vyšší (6.–9. ročník) stupeň. V Portugalsku se dělí devítiletá docházka na 3 cykly:

- 1. cyklus (1.–4. ročník)
- 2. cyklus (5.–6. ročník)
- 3. cyklus (7.–9. ročník).

3. cyklus studia bývá též označován jako nižší sekundární vzdělávání. [1]

Vyšší sekundární vzdělávání odpovídá 10.–12. ročníku. Na začátku tohoto vzdělávání si žáci vybírají zaměření, které odpovídá vidině jejich budoucího povolání. Žáci si mohou vybírat ze zaměření přírodovědně-humanitního, technického, uměleckého a odborného. [2]

V dalších letech mohou studenti pokračovat ve studiu na vysokých školách, případně využít rok před nástupem k absolvování postsekundárního nevyššíhoškolského vzdělávání, které představují technické kurzy a školení. [1]

Přípravné vzdělání učitelů

Pro provozování učitelského povolání je potřeba odborná kvalifikace. Této kvalifikace člověk dosáhne po úspěšném absolvování vysoké školy s daným kurzem věnujícím se vzdělávání a přípravě učitelů. Absolvent tohoto programu získává magisterský titul.

Magisterský titul je udělen studentům za získání požadovaného počtu kreditů za danou fázi studia. Dále musí být splněna podmínka o úspěšném absolvování všech povinných předmětů studijního programu a zdařilé obhajobě posudku z pedagogické praxe. [3]

V Portugalsku je povinně zaveden program, který by měl pomoci novým učitelům zvyknout si na povolání a zamezit tak předčasné změně profese. Z údajů uváděných v roce 2015 plynulo, že část evropských zemí programy pro uvádění učitelů do praxe neaplikuje. Povinně pak byl tento program či jiná pomoc aktivně realizována kromě Portugalska ještě v dalších 16 zemích. [4]

Další vzdělávání učitelů – podpora profesního růstu

Co se týká profesního růstu je zmiňován fakt, že se ministerstvo školství snaží v učitelích upevnit dovednosti v oblastní řízení a vedení. Spolu s tím dochází ke zlepšení kvalifikace pozorujících učitelů, kteří jsou součástí hodnocení vědecké a pedagogické činnosti učitelů.

Pozorující učitelé jsou potřeba z toho důvodu, že byl od roku 2012 zaveden systém hodnocení výkonu učitelů.

Na další vzdělávání učitelů je v Portugalsku pohlíženo jako na nárok i povinnost. Cílem dalšího vzdělávání je nejen zlepšení a připomenutí odborných znalostí, ale i zajištění karierního postupu, pro které je další vzdělávání učitelů podmínkou.

Učitelé mohou využít školících kurzů, dílen, kroužků, nebo na žádost Vědecko-pedagogické rady také stáží a projektů. Tyto možnosti zprostředkovávají různé školící orgány, mezi které patří vysokoškolské instituce, školící střediska, vzdělávací centra aj.

Výhodou těchto školení je mimo jiné to, že jsou pro učitele bezplatná. Účast na nich se navíc započítává jako pracovní doba učitele a je tak i náležitě odměňována. [5]

Kariérní systém

Učitelé zpravidla dostávají smlouvu veřejného zaměstnance na dobu určitou či neurčitou.

Neurčitá doba může končit např. při odchodu do předčasného důchodu nebo po dosažení maximálního věku, který umožňuje vykonávat učitelské povolání, tj. 70 let. [3]

Důchodový věk v Portugalsku v roce 2021 byl 66 let a 6 měsíců. [6]

Dalším důvodem ukončení smlouvy učitele na dobu neurčitou může být nemoc, úmrtí, zrušení na základě disciplinárního řízení... Smlouvu vždy představuje písemná dohoda, ve které je nutné uvést všechny náležité údaje, kterými jsou např. druh smlouvy, sjednaná činnost nebo odměny.

Postup na žebříčku učitelské kariéry odpovídá posunutí se do další kategorie. Čím vyšší kategorie, tím vyšší plat. (Více v kapitole Platy a odměňování.) Pro postup na vyšší příčku karierního žebříku je potřeba splnit dané podmínky, mezi které patří:

- Aktivní výuka v aktuální kategorii po určené minimální časové období
- V posledním hodnocení učitele získá ohodnocení alespoň *dobré*
- Úspěšné absolvování rozšiřujícího vzdělávání učitelů. (50 hodin ve všech kategoriích až na pátou, kde stačí 25 hodin.) [3]

Platy a odměňování

Plat učitelů je rozdělen podle indexovaných stupnic. Ode změn ve vyhláškách provedených v letech 2010 a 2012 tvoří učitelská kariéra jedinou skupinu s deseti kategoriemi, nehledě na to, jedná-li se o učitele předškolního, základoškolského nebo středoškolského. Na nejvyšší kategorii se běžný učitel dostane za 34 let. Jednotlivé kategorie a příslušná platová ohodnocení v eurech jsou uvedeny na obrázku 1:

Scale	1 st	2 nd	3 rd	4 th	5 th	6 th	7 th	8 th	9 th	10 th
Index	167	188	205	218	235	245	272	299	340	370
Monthly salary (Euros)	1,518.63	1,709.60	1,864.19	1,982.40	2,137.00	2,227.93	2,473.46	2,718.99	3,091.82	3,364.63
Duration of scale	4 years	4 years	4 years	4 years	2 years	4 years	4 years	4 years	4 years	

Obrázek 1 - Kategorie a platy

Ředitelé, jejich zástupci a asistenti dostávají příplatek k dané pozici, který je ovlivněn počtem studentů na škole.

Soukromé školy regulují platy svých zaměstnanců dle vlastních tabulek, které mohou být inspirovány ohodnocováním ve veřejném vzdělávání. [3]

Pracovní doba

Pracovní doba předškolního, základoškolského a středoškolského učitele je stanovena na 35 hodin týdně. Pracovní týden trvá stejně jako v České republice 5 dní.

Učitelova pracovní doba obsahuje složky výukové (přímá výuka) a nevýukové (individuální práce). Individuální práce pak zabere v průměru 13 hodin týdně.

Učitelé v předškolním a 1. cyklu základního vzdělávání vykonávají přímou výuku 25 hodin týdně. V 2. a 3. cyklu základního a vyššího sekundárního vzdělávání se s žáky setkávají o 3 hodiny méně, tedy 22 hodin.

Tato doba však není konstantní po celou dobu výkonu povolání. Pro učitele 2. a 3. cyklu základního, vyššího sekundárního a speciálního vzdělávání se vyučovací úvazek může snížit za splnění podmínek, že učitel:

- dosáhne věku 50 let a učí 15 let (zkrácení o 2 hodiny)
- dosáhne 55 let a učí 20 let (další zkrácení o 2 hodiny)
- dosáhne 60 let a učí 25 let (další zkrácení o 4 hodiny).

Hodiny, které jsou tímto způsobem vynechané, se započítávají do nevýukové složky učitele.

I u učitelům předškolního a 1. cyklu základního vzdělávání se v průběhu let může měnit počet vyučovaných hodin. Pokud učitel dosáhne 60 let, může žádat o zkrácení o 5 hodin. Když překročí učitel hranici 25 a 33 vyučovaných let, může požádat o úplné uvolnění z přímé výuky ve třídě na dobu jednoho školního roku.

Dovolená učitele představuje mimo volna o prázdninách dalších 22 pracovních dnů. Za každých 10 odučených let se pak k ročnímu nároku na dovolenou připočítává jeden den. [3]

Statistiky

Na následujících řádcích jsou uvedeny zajímavé statistiky, které se týkají vzdělávání v Portugalsku.

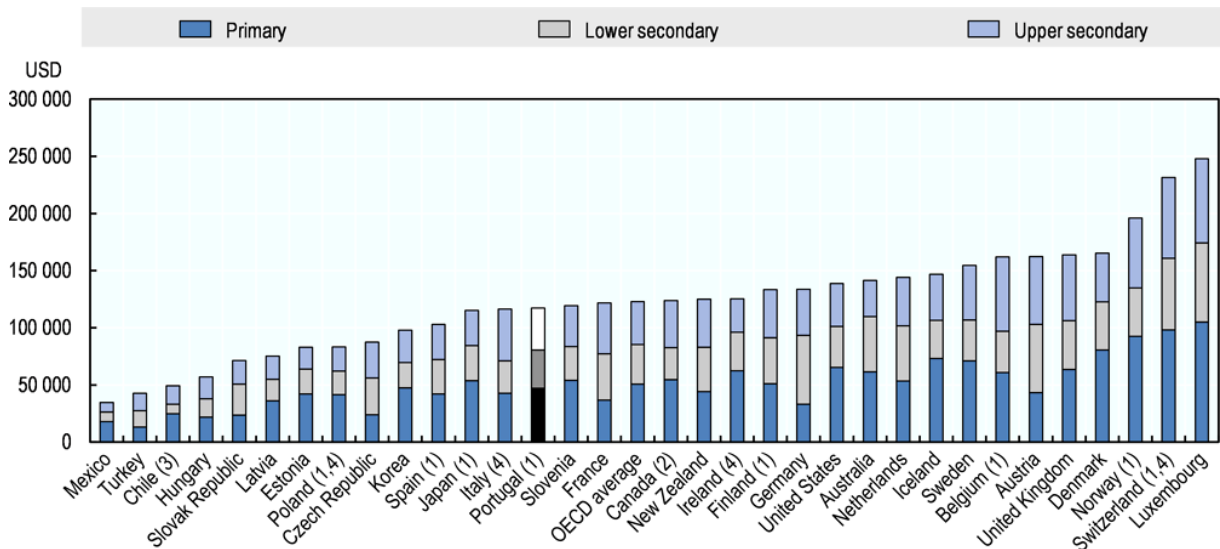
První statistický údaj, který mě zaujal, je ten, že celkem 93 % učitelů v Portugalsku uvedlo jako svou hlavní motivaci pro vstup do učitelského povolání možnost ovlivnit dětský vývoj nebo přispět společnosti. Celkem 84 % zkoumaných učitelů si zvolilo učitelskou kariéru jako své první povolání.

Vztahy mezi učiteli a žáky byly dle statistického vyhodnocení vřelé. Celkem 97 % učitelů uvedlo, že spolu se studenty vychází dobře.

Z druhé strany 35 % dotazovaných učitelů uvedlo, že v práci pociťuje hodně stresu, což je vyšší hodnota než průměr OECD, který činí 18 %. [7] (pozn.: OECD – V překladu Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj – mezivládní organizace 38 ekonomicky rozvinutých států světa [8])

Podíl učitelů mladších 40 let byl v Portugalsku roku 2015 29,8 %. [7]

Zajímavá čísla nám může také ukázat statistika týkající se rozpočtu určeného na školství. Portugalské investice směřují především do neterciálního vzdělávání. Na obrázku 2 můžeme vidět jednotlivé výdaje na studenta podle úrovně vzdělávání. Pokud není řečeno jinak, jedná se o údaje z roku 2013. Číslo (2) však upravuje referenční rok statistiky na rok 2012 a číslo (3) pak 2014. V údajích (1) jsou prolnuty některé úrovně vzdělávání s jinými a (4) pracuje pouze s veřejnými institucemi.

Obrázek 2 - Výdaje na studenta podle úrovně vzdělávání

Výdaje na portugalské studenty sekundárního vzdělávání byly o 33 % vyšší než výdaje na studenty primárního vzdělávání. Financování portugalského školství je z většiny podporováno veřejnými příjmy. Od roku 2014 to činilo 7,1 % státních výdajů pro základní a sekundární vzdělávání, což je však stále pod průměrem OECD, který činí 8,2 %. [9]

Závěr

Ze zjištěných informací lze v portugalském školství vidět jisté paralely s Českou republikou. Etapy vzdělávacího systému mohou být jinak nazývány, ale obsahově se příliš neliší. Výběr budoucího zaměření již po ukončení 9. třídy může být vnímáno jak pozitivně, tak negativně.

Co se týče přípravy učitelů na VŠ je zajímavé především to, že studenti musí obhájit svůj posudek z pedagogické praxe. Co mě velmi překvapilo jsou pak podmínky pro kariérní růst učitele: především pak pravidelné absolvování rozšiřujících kurzů apod.

Co vnímám vcelku pozitivně je nerozlišování tabulkových platů podle druhu vzdělávání. Povolání učitele je tak z hlediska prestiže nerozlišováno podle toho, na jaké škole učí.

Kromě ubírání hodin přímé výuky v závislosti na věku mě také překvapila možnost, kterou mají učitelé předškolního a 1. cyklu základního vzdělávání: možnost po 25 a 33 letech praktikované činnosti požádat o úplné uvolnění z přímé výuky ve třídě na dobu jednoho školního roku.

Zdroje

- [1] Portugal Overview. *EURYDICE* [online]. [cit. 2022-05-12]. Dostupné z:
https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/portugal_en
- [2] *Financování českého školství a jeho srovnání s financováním školství v Portugalsku a ve Švédsku* [online]. 2010 [cit. 2022-05-12]. Dostupné z:
https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/32229/DPTX_2009_2_11410_0_81004_0_90780.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce. UK Pedagogická fakulta.
- [3] Conditions of service for teachers working in early childhood and school education. *EURYDICE* [online]. 2022 [cit. 2022-05-12]. Dostupné z:
https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/conditions-service-teachers-working-early-childhood-and-school-education-59_en
- [4] Učitelé v evropských zemích a jejich charakteristiky. *Npi Metodický portál RVP.CZ* [online]. 2018 [cit. 2022-05-12]. Dostupné z:
<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/21636/ucitele-v-evropskych-zemich-a-jejich-charakteristiky.html>
- [5] Continuing professional development for teachers working in early childhood and school education. *EURYDICE* [online]. 2022 [cit. 2022-05-12]. Dostupné z:
https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/continuing-professional-development-teachers-working-early-childhood-and-school-education-57_en
- [6] Portugal - Old-Age Pension. *European Commission* [online]. [cit. 2022-05-12]. Dostupné z:
<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1125&langId=en&intPageId=4740>
- [7] Portugal: Teachers and teaching conditions, lower and upper secondary education (TALIS 2018). *OECD: Education GPS* [online]. [cit. 2022-05-12]. Dostupné z:
<https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?plotter=h5&primaryCountry=PRT&treshold=5&topic=TA>
- [8] Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2022-05-12]. Dostupné

z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Organizace_pro_hospod%C3%A1%C5%99skou_spolupr%C3%A1ci_a_rozvoj

[9] The funding of school education. OECDiLibrary [online]. 2018 [cit. 2022-05-13]. Dostupné

z: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9789264308411-6-en/index.html?itemId=/content/component/9789264308411-6-en>